

Orgaan van de „Vereniging van Vrienden van de Zaanse Schans“ — Verschijnt 6 x per jaar

Voorlopig secretariaat: B. Ijskes, Bleekerstraat 34, Zaandam

Postgiro 42940 ten name Nutsspaarbank Zaandam ten behoeve van boekje no. 9343

No 1.

EEN WOORD VAN WELKOM AAN DE VRIENDEN VAN „DE ZAAANSE SCHANS”

Bij het verschijnen van het eerste nummer van „De vrienden van de Zaanse Schans”, is het mij een voorrecht om als voorzitter van de stichting „Zaanse Schans” een hartelijk welkom toe te roepen aan allen die door hun lidmaatschap hun instemming betuigden met het streven een Zaanse buurtje te stichten tegenover de z.g. „Gortershoek”.

Het doet prettig aan, dat bij een eerste oproep zo velen uit de Zaanstreek hun medewerking wilden geven aan een doel waar voor een vijf en twintig jaar geleden nauwelijks iemand in beweging was te krijgen.

Dit groeiend besef voor het behoud van de grote culturele waarden die er in onze streek leven is daarom zo belangrijk, omdat het een sterk element is, om als tegenwicht te dienen voor de steeds voortgaande industrialisatie.

Verheugend is het dan ook dat een steeds grotere groep van mensen, belangstelling toont bij de restauratie van de oude Zaanse molens waarvan er zich nu reeds een viertal in volledig gerestaureerde staat in de nabijheid van de Juliana-brug bevinden. Dat op dit punt een veertigtal oude Zaanse huizen zullen worden herplaatst en gerestaureerd is van grote betekenis. Betekenis voor de huidige generatie, omdat men bij de voortgang die de bouw van dit Zaanse buurtje zal maken, een beeld voor ogen zal krijgen, die hun opnieuw zal herinneren aan de periode van hun jeugd toen het oude houten huis nog een vertrouwd beeld gaf van hun omgeving.

Betekenis heeft het echter ook vooral voor de jeugd van heden en van die van de toekomst daar deze zich, opgroeiend te midden van een steeds groeiend aantal stenen flatgebouwen, maar nauwelijks kan indenken dat er een periode is geweest, dat een mens zijn brood moest verdienen in een molen en dat hij moest wonen in een houten huis.

Dank wil ik dan ook brengen aan de besturen van Rijk, Provincie N. Holland en de Zaangemeenten voor hun grote financiële steun. Aan die overheid, die maar liefst een bedrag van 2,8 miljoen gulden beschikbaar stelde is het te danken, dat dit werk in gang kon worden gebracht.

Aan de individuele Zaankanters nu de taak voor in tien jaar tijds f 600.000.— bij elkaar te brengen om dit doel volledig te kunnen verwezenlijken.

Het lidmaatschap van „De Vrienden van de Zaanse Schans” is één van de middelen om dit doel te bereiken, vandaar mijn vreugde over uw toetreding.

Moge dit voorbeeld door honderden Zaankanters worden gevolgd, want dit streven is niet een zaak van de enkeling, maar van allen, die van de Zaanstreek houden, om haar traditie, om haar historie, om haar dynamisch karakter, of zo U wil, om de zangerigheid van haar taal, haar openheid in gesprek, in 't algemeen om de liefde voor de streek waarin men woont en werkt.

D. Metselaar.

„IN DE ZAAANSTREEK LAAT MEN OUDE TYPISCHE HUISJES EXPRES VERVALLEN OM ZE TE KUNNEN AFBREKEN”.

Schrikt U van bovengenoemde uitspraak? Die werd door een lid van de Tweede Kamer gedaan bij de behandeling van de Monumentenwet. Als U ervan schrikt, omdat die uitspraak bezijden de waarheid is, is dat echter niet voldoende. Want het gaat bij dit alles niet om de ontkenning, maar over wat wij dan wél doen. Wij, dat wil dan zeggen, wij als streek, als Zaanstreek.

Dit Contact-orgaan bedoelt een band te zijn voor de leden van de Vereniging Vrienden van de Zaanse Schans, maar omdat het in deze maand een ruimere verspreiding vindt, willen wij wat dieper ingaan niet alleen op wat wij wél doen, maar ook op de achtergronden ervan.

U zult vragen: „moet dat dan nog?” Ja, want er zijn nog misverstanden t.a.v. „De Zaanse Schans”.

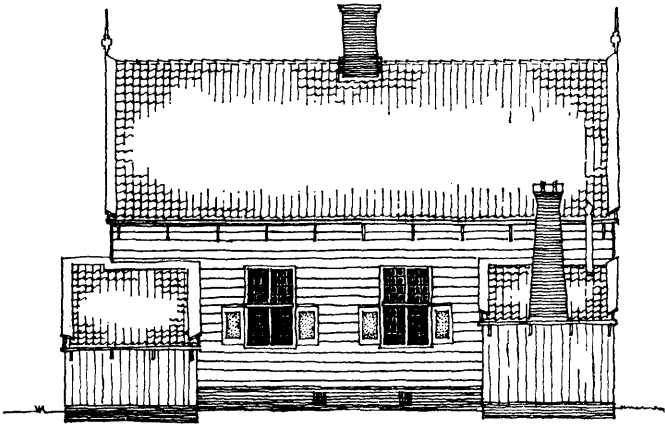
Twee ervan zijn:

Moet daarvoor zoveel geld worden uitgegeven en Wordt het wel iets bijzonders?

Allereerst het „vele geld”.

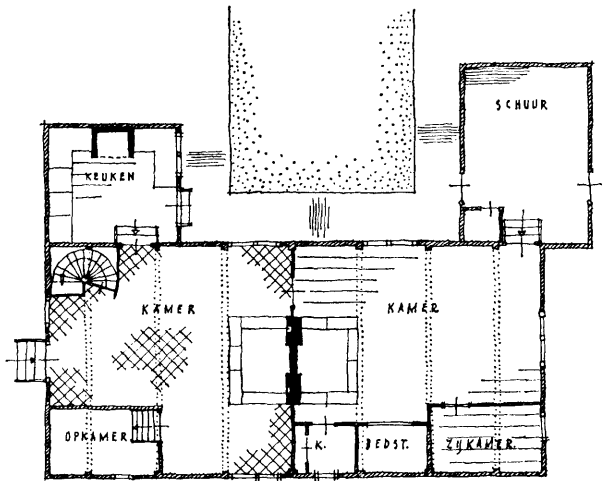
Om velerlei redenen is het waard er veel geld aan te besteden, zelfs als wij denken aan andere nodige dingen in de Zaanstreek.

De Zaanse houtbouw, vertoont een eigen karakter en is enig in Nederland, ja we zouden kunnen zeggen in Europa.

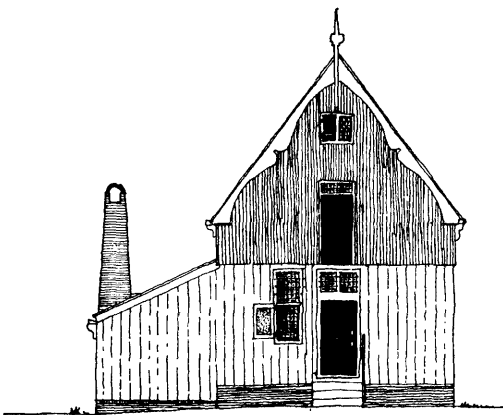
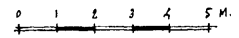

ZUID GEVEL

Zo zal het Jagerspadhuis aan de Schans herrijzen

PLATTEGROND

OOST GEVEL

Heeft niet architect Schipper met het oorspronkelijke plan de Prix de Rome verworven?

Het moet ons veel waard zijn om uit cultuur-historisch oogpunt hier iets van te behouden.

Te behouden, omdat zoveel ten offer valt, aan verkeersverbeteringen en fabrieksbouw.

Onze streek droeg een uitgesproken eigen karakter; dat gaat hoe langer hoe meer verloren. Dat karakteristieke gaan wij bewaren voor het nageslacht, in de Zaanse Schans.

Dan is dit nèt zo nodig, als een schilderij of een ets in onze woonkamer.

Wordt het wel iets bijzonders? Het is alles nog zo vaag! Het is onze ervaring, als er gesproken wordt met de mensen die zo redeneren, dat, als men maar even vertelt, wat er komt en hoe het er komt, velen er geestdriftig voor worden. Het heeft dan vaak alleen geschort aan voorstellingsvermogen.

Huisjes aan de Zaan met Zaanerven, huisjes die men gekend heeft als Pieterspad no. zoveel, of Smaal no. zoveel. Bruggetjes over de wegsloot; molens. En tegenover dat alles de onvolprezen Gortershoek. En dan . . . het wordt een bewoond dorpje.

Geen wonder dat „Monumentenzorg” het een uniek plan vindt.

Geen wonder dat Rijk en Provincie—leest u het goed—vooròp gingen met hun subsidie.

Geen wonder dat vrijwel alle Zaangemeenten, voor 10 jaar gelden zullen fourneren.

Waar nu de overheid vooropgaat zullen alle vrienden van de

Zaanse houtbouw toch niet achter willen blijven? Onze Vereniging bedoelt de krachten van die Vrienden samen te bundelen, om door die samenbundeling een belangrijk bedrag bij een te brengen.

Rijk, provincie en gemeenten geven in totaal f 2,8 miljoen gulden subsidie.

Wij Zaankanters moeten de nog ontbrekende f 600.000.— bijeenbrengen, dat is dus per jaar f 60.000.—.

Dit doel trachten wij op drieërlei manier te bereiken.

- a. door adoptie van een bepaald pand en door schenkingen bij jubilea etc.
- b. door donatie's van het grotere en kleinere bedrijfsleven.
- c. door de kontributie van de leden van „De vrienden van de Zaanse Schans.”

Om een zo groot mogelijk aantal Zaankanters in de gelegenheid te stellen ons werk te steunen, is de kontributie bepaald op een minimum van f 3.— per jaar tot f 100.— per jaar, daarboven komt men in de donatie's en de schenkingen. Zaankanters draagt uw steentje bij voor de tot standkoming van een stuk van ons eigen cultureel bezit.

Om U op de hoogte te houden van de opbouw van De Zaanse Schans krijgen de leden, donateurs en schenkers om de twee maanden gratis in huis, ons blad „Vrienden van de Zaanse Schans”, waarin U van alles wat betrekking heeft op de opbouw van De Zaanse Schans, wordt medegedeeld.

Ads. Bouman, voorzitter.

IETS UIT DE GESCHIEDENIS VAN HET HUIS JAGERSPAD 5

Ondanks alle activiteiten van „Zaans Schoon” en de „Zaanse Schans” kan het met een echt oud-Zaans huis wonderlijk gaan. Hiermede bedoel ik het „geruisloos” verdwijnen van het perceel no. 10 aan de Zeemansstraat (eerder Schapenpad geheten): dit royale 17e eeuwse huis, waarvan door het slopen van de oostelijk staande belendingen de vroegere ingang, voorzien van een fraai gesneden deurkalf, te voorschijn kwam. Intern was in „Zaans Schoon” enige malen over de mogelijkheid tot overplaatsing naar de Schans gesproken en was na grondig onderzoek komen vast te staan met welk een uniek pand men hier te doen had. Het werd dan ook met algemene stemmen in het bouwplan opgenomen; de prachtige tegelschouw werd bij eventuele sloop door de eigenaren aan de stichting aangeboden maar het pand zou mede i.v.m. de woningnood voorlopig niet voor sloop in aanmerking komen, zodat direkt gevaar niet aanwezig leek. Zonder dat men daarover tijdig werd ingelicht, werd het evenwel toch gesloopt en daarmee was wederom een zeer waardevol huis voor goed verdwenen. Als plaatsvervangend perceel werd toen de aandacht gevestigd op het huis Jagerspad 5 dat, behorende tot de gebouwen etc. van de voormalige „Dekkers Houthandel”, in 1956 in handen van de gemeente Zaandam kwam. Hoewel het in de loop der jaren zowel in- als uitwendig grondig veranderd en verbouwd was, spraken uit de verhoudingen, de opbouw, dakhelling e.d. duidelijk de 17e eeuwse afkomst van het gebouw. Aan de oostelijke gevel was nog een deel van geprofileerde eiken weegbetimmering, zo karakteristiek voor de huizen uit die tijd, aanwezig.

Allereerst kon aan de hand van oude koopbrieven worden nagegaan, dat dit huis oorspronkelijk had toebehoord aan en waarschijnlijk voor rekening gebouwd was door de familie Jager of de Jager. Het was Claes Jacobsz Jaeger, die op 2 maart 1695 de windbrief kreeg voor de houtzaagmolen (paltrok) „de Groene Jager”, welke molen bewesten de Vaart aan de noordzijde van de tegenwoordige Anna Paulownastraat heeft gestaan. Waarschijnlijk had hij de molen samen met zijn broer Symon in bezit, immers in 1701 verkocht diens weduwe haar helft aan Claes, die daarvoor alleen-eigenaar werd van molen, werf, schuren enz., 787 roeden land en nog een houtschuur staande aan de Weg, benoorden de Korenmolen „de Ruijter”.

Claes' zaken gingen waarschijnlijk voorspoedig, want in 1720 liet hij de paltrok „de Jonge Jager” bouwen, waarvoor hij 3 juli de windbrief ontving (Gem. Arch. Z'dam). Deze molen stond beoosten de Vaart aan het Jagerspad, zijn werf strekte zich uit tot de beide huizen, die aan het pad gelegen waren. De houtzaak, waarvan waarschijnlijk Claes en Symon Jacobsz Jaeger de stichters zijn geweest, is gedurende meer dan een eeuw in het bezit van de familie gebleven. Wanneer de executeuren-testamentair de nagelaten bezittingen van wijlen Jan de Jager, diens boedel op 14 juni 1796 in het logement „den Otter” in veiling brengen, blijkt deze behalve uit de genoemde molens met hun aanhorigheden o.a. te bestaan uit (veilingnotitie G.A.Z.) „Een huys, erve, houtschuur en werf staande en gelegen te West-Zaandam vooraan op het Jagerspad, belend ten zuiden Klaas Sitter en ten noorden Jan Rogaar (thans dr Roggertspad). De hout-

schuur kan aanstonds aanvaard worden, zoodra de daarin leggende Houtwaren en andere goederen zullen zijn afgeleverd, dog het huys en Erve is tot p^{mo} Augs 1798 verhuurd aan den burger Simon Jut voor f 150,— in het jaar, welke verhuuringe den kooper zal moeten gestand doen, koomende de huurpenningen, die zeedert p^{mo} Augs. eerstkomende verschijnen zullen ten behoeve van den Kooper zijn.

De Walstoep en het Walhuys benoorden dit Perceel liggende en staande behoort aan dit te Veylene. Dit Perceel heeft een vrije uit en ingang door de steeg behorend aan het perc. no. 6, doch zal dezelve geheel moeten onderhouden ter breedte van 6 voeten. De Kooper en volgende Eygenaars zal tot onderhoud van de brugge, liggende over de Weg Sloot voor $\frac{3}{8}$ moeten contribueeren. Ook zal de Kooper en volgende Eygenaars aan de Kooper en volgende Eygenaars van de percelen no. 1, 2 en 3 en meede aan de Eygenaars van de moolen de Waypot of Roode Jaager en aan de Eygenaar van het Pakhuys op perc. 2 staande (nog aanwezige pakhuis „Visser” thans „Gouda” genaamd aan de Emmastraat) moeten toestaan een vrij en onverhinderd overpad of gang van 's heeren weg of tot aan denzelven resp. Erven”. De molens met toebehoren, de landerijen en het onderhavige huis kwamen in het bezit van de heren P. Corver en Zoon, die het bedrijf gingen voortzetten. Jan de Jager heeft dus niet zelf in dit huis gewoond maar had het verhuurd aan Simon Jut, die mede behoorde tot een bekend Zaanams geslacht van houtzagers en kooplieden. Zelf woonde hij in „Een Huys, Erv, Thuyn en Schuuren staande in de Moolenbuurt aan den Weg en Zaan”, waarbij een Coepel, een Fontijn in de tuin staande, benevens een Vlot, met daarop staande wasbak, in de Zaan behoorden.

Honderd jaar later in 1895 verkocht C. Corver van Wessem de bezittingen aan het Jagerspad aan de firma J. Dekker Jz. uit Westzaan, die het weer 60 jaar later aan de gemeente Zaandam verkocht.

Het onderhavige huis was in de loop der eeuwen door tal van verbouwingen, waarvan de laatste en ingrijpendste op

het eind van de vorige eeuw plaats vond, totaal veranderd. Zowel het uiterlijk aanzien als de inwendige verdeling en inrichting herinnerde in bijna niets meer aan de oorspronkelijke toestand. Een zorgvuldige en voorzichtig uitgevoerde verwijdering van de later aangebrachte binnenbetimmering leverde vele verrassende vondsten op en bracht tal van belangrijke gegevens aangaande de oorspronkelijke inrichting van het huis aan het licht. Zo bleek in de eerste plaats, dat het huis later in tweeën was verdeeld, maar aanvankelijk tot één woning had gediend, want toen de tussenvand verwijderd was kwam in de achter kraalschot verborgen oude scheidingswand van prachtig wagenschot, een fraai geschilderde deur voor de dag, die van de ene kamer toegang naar de andere verleende. In de muur was voorts de profilering en omvang van de in beide kamers aanwezige schouw terug te vinden. Maar de meest verrassende vondst was wel, dat onder de later aangebrachte vloer in het voorhuis een tegelvloer werd aangetroffen, waarin o.m. de vroegere aanwezigheid van een spiltrap duidelijk kon worden aangetoond. Deze betegeling was van andere aard dan die welke om de stookplaats gelegd was. De aanwezigheid van een opkamertje boven de kelder in het voorhuis kon evenzo aangetoond worden. Op tal van plaatsen werden aanwijzingen gevonden, waaruit de plaats van vroegere ramen kon worden afgeleid. Ook de fundering werd onderzocht en daarbij bleek, dat op de heistokken geen kespen en funderingsplanken, maar zeer zware platen gebruikt waren. Op de kadastrale tekening uit 1817 aanwezig in de bewaarplaats van het Kadaster te Haarlem vertoont de plattegrond van de aanbouw rechts een andere vorm dan de thans bestaande. De opgegraven fundering wees uit dat men waarschijnlijk met een vroeger aangebouwde schuur te doen heeft. Het spreekt wel vanzelf dat alle delen van het huis, ook fragmenten en profileringen nauwkeurig zijn opgemeten, getekend en gefotografeerd zijn voordat met de sloop wordt begonnen. Over deze werkwijze hopen we in een volgende artikeltje terug te komen. *F. Mars.*

WORDT LID VAN DE
„VERENIGING VAN VRIENDEN VAN DE ZAAANSE SCHANS”